

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за грудень 2021 року

Зміст

1. Спори, що виникають із трудових правовідносин	4
1.1. Відсутність у заяві про звільнення конкретної дати звільнення свідчить про відсутність волевиявлення працівника на припинення трудового договору за взаємною угодою сторін	4
2. Спори, що виникають із сімейних правовідносин	5
2.1. Шлюб за своєю природою не є правочином, тому до вимог про визнання недійсним шлюбу положення ЦК України про правочини не застосовуються. Не застосовуються до таких вимог також положення ЦК України про позовну давність, оскільки вимоги, що впливають зі сімейних правовідносин, виключені зі сфери дії позовної давності	5
2.2. Лише показання свідків та спільні фотографії не можуть бути підставою для встановлення факту спільного проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу	7
3. Спори, що виникають із спадкових правовідносин	9
3.1. Поважною причиною пропуску строку для подання заяви про прийняття спадщини є реєстрація смерті спадкодавця як смерть невідомої особи	9
4. Спори, що виникають із правочинів, зокрема, договорів	10
4.1. Якщо договір оренди є нікчемним, з орендаря можна стягнути кошти за користування безпідставно набутим майном	10
4.2. Релігійні норми, на підставі яких у позикодавця сформувалося переконання щодо можливості задовольнити вимогу про стягнення з боржника заборгованості за договором позики протягом семи років, не можуть бути підставою для поновлення строку позовної давності, оскільки вони не є джерелом права, яке застосовується судом при розгляді справи	12
4.3. Необізнаність особи про неможливість відчуження спірного автомобіля з огляду на його перебування в заставі не є підставою для заперечення можливості кредитора (заставодержателя) реалізувати право на погашення кредитної заборгованості за рахунок заставного майна	13
5. Питання процесуального права	15
5.1. Процесуальний закон передбачає можливість оскарження в одній апеляційній скарзі одночасно з рішенням суду і додаткового рішення суду, ухвалених судом першої інстанції в одній справі	15
5.2. При оскарженні рішення суду, яке набрало законної сили, апеляційний суд має враховувати, що особа, яка не брала участі	

- у справі, має діяти добросовісно, не допускати зловживання правом. У разі подання такою особою апеляційної скарги на рішення, яким її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки не вирішувалися, апеляційне провадження підлягає закриттю, а рішення суду першої інстанції не має переглядатися по суті 16
- 5.3.** Ухвала суду про залишення скарги на бездіяльність державного виконавця без розгляду з мотивів пропуску процесуального строку подання скарги є такою, що постановлена з порушенням норм процесуального права, оскільки неправомірна бездіяльність може бути оскаржена упродовж усього часу її перебігу 18
- 5.4.** Під час вирішення питання про стягнення аліментів державний виконавець має враховувати отриманий боржником (платником аліментів) дохід від використання належних йому земельних ділянок, який збільшує його майно, навіть за відсутності реєстрації права власності на них у державному реєстрі речових прав або іншого права користування (оренди) ними 20
- 5.5.** Наявність протягом тривалого часу нескасованого арешту на майно боржника, за умови відсутності виконавчого провадження та майнових претензій з боку стягувача, а також за відсутності будь-яких відомостей стосовно рішення про стягнення виконавчого збору, є невиправданим втручанням у право особи на мирне володіння своїм майном 22
- 5.6.** У разі скасування судового наказу, на підставі якого було відкрито виконавче провадження, не виникає заборгованість зі сплати аліментів, а отже, не має підстав для вчинення державним виконавцем розрахунку такої заборгованості і подальшого спрямування розрахунку на вимогу стягувача 24
- 5.7.** Відшкодування вартості понесених стороною у справі витрат, які не пов'язані з вчиненням нею процесуальних дій, необхідних для розгляду справи або підготовки до її розгляду у малозначній справі, а саме, переїздом у межах міста, процесуальним законом не передбачено 25
- 5.8.** Помилкове обрахування апеляційним судом строку на апеляційне оскарження заочного рішення з часу складання його повного тексту, а не з моменту завершення особливого порядку оскарження такого рішення до суду, що його ухвалив, суперечить принципу правової визначеності щодо передбачуваності застосування норм процесуального законодавства, не надає відповідачу чітку і практичну можливість оскаржити в апеляційному порядку заочне рішення та може ставити під загрозу конституційне право особи на забезпечення апеляційного оскарження судового рішення 27
- 5.9.** Заява про заміну сторони стягувача у виконавчому листі, виданому на виконання вироку суду у частині вирішення цивільного позову, розглядається у порядку кримінального судочинства 29

1. Спори, що виникають із трудових правовідносин

1.1. Відсутність у заяві про звільнення конкретної дати звільнення свідчить про відсутність волевиявлення працівника на припинення трудового договору за взаємною угодою сторін

01 грудня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» (далі – ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс») про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

Суд установив, що ОСОБА_1 був призначений на посаду генерального директора ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс». Рішенням загальних зборів учасників товариства ОСОБА_1 відкликано з посади генерального директора згідно із його заявою про звільнення за угодою сторін. Наказом ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» від 31 січня 2019 року позивача звільнено з посади відповідно до пункту 1 частини першої статті 36 КЗпП України. Проте з 31 січня 2019 року до 06 лютого 2019 року включно він перебував на стаціонарному лікуванні. 07 лютого 2019 року позивач намагався приступити до виконання своїх трудових обов'язків, одночасно звернувшись до ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» із заявою про відкликання поданої ним заяви про звільнення від 31 січня 2019 року. Однак його не допущено до виконання трудових обов'язків керівника товариства.

Місцевий суд, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову.

Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду та передав справу на новий апеляційний розгляд з огляду на таке.

Розглядаючи позовні вимоги щодо оскарження наказу про припинення трудового договору за пунктом 1 частини першої статті 36 КЗпП України (за угодою сторін), суди повинні з'ясувати: чи дійсно існувала домовленість сторін про припинення трудового договору за взаємною згодою; чи було волевиявлення працівника на припинення трудового договору в момент видання наказу про звільнення; чи не заявляв працівник про анулювання попередньої домовленості сторін щодо припинення договору за угодою сторін; чи була згода власника або уповноваженого ним органу на анулювання угоди сторін про припинення трудового договору.

Якщо працівник подає письмову заяву про припинення трудового договору, то в ній мають бути зазначені прохання звільнити його за угодою сторін і дата звільнення. Саме ж оформлення припинення трудового договору за угодою сторін має здійснюватися лише в письмовій формі. У наказі (розпорядженні) і трудовій книжці зазначаються підстава звільнення за угодою сторін з посиланням на пункт 1 частини першої статті 36 КЗпП України і раніше домовлена дата звільнення.

Суд установив, що 31 січня 2019 року ОСОБА_1 подав заяву про звільнення з посади генерального директора ТОВ «Техно-Біо-Енерго-Сервіс» за угодою сторін.

Відмову у задоволенні позову ОСОБА_1 суди мотивували, зокрема, тим, що добровільність волевиявлення на звільнення ОСОБА_1 підтвердив в судовому засіданні суду першої інстанції. Він також повідомив про те, що заяву про відкликання поданої раніше заяви про звільнення він подав у зв'язку з невидачею йому трудової книжки. Такі обставини не вказують на намір позивача продовжити трудові відносини з відповідачем та з огляду на наявність оскаржуваного наказу про звільнення позивача з посади 31 січня 2019 року заява про відкликання звільнення, подана ним 07 лютого 2019 року, не могла бути розглянута, оскільки домовленість про звільнення за угодою сторін вже була досягнута та реалізована шляхом видання відповідного наказу.

Верховний Суд не погодився з висновками судів про те, що звільнення позивача 31 січня 2019 року відбулося за угодою сторін, оскільки заява ОСОБА_1 про звільнення не містить конкретної дати звільнення працівника.

Відсутність у заяві конкретної дати звільнення свідчить про відсутність волевиявлення працівника на припинення трудового договору за взаємною угодою сторін.

Таким чином, у справі, що переглядалася, суди першої та апеляційної інстанцій неправильно застосували пункт 1 частини першої статті 36 КЗпП України і дійшли необґрунтованих висновків про відсутність підстав для визнання незаконним та скасування наказу про звільнення ОСОБА_1 за угодою сторін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 грудня 2021 року у справі № 591/1375/19 (провадження № 61-13478св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829790>

2. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

2.1. Шлюб за своєю природою не є правочином, тому до вимог про визнання недійсним шлюбу положення ЦК України про правочини не застосовуються. Не застосовуються до таких вимог також положення ЦК України про позовну давність, оскільки вимоги, що впливають зі сімейних правовідносин, виключені зі сфери дії позовної давності

14 грудня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання недійсним шлюбу.

Суд установив, що між ОСОБА_5, який є батьком позивача, та ОСОБА_2 зареєстровано шлюб, про що відділом РАЦС Шевченківського районного управління юстиції м. Києва зроблено актовий запис. Нотаріусом посвідчено заповіт, згідно з яким ОСОБА_5 заповідав все майно ОСОБА_2.

Відповідно до висновку комплексної судово-психіатричної експертизи, яка була призначена в межах кримінального провадження, на час укладення шлюбу ОСОБА_5 страждав хронічним психічним розладом у вигляді органічного ураження головного мозку судинного генезису з інтелектуально-мнестичним зниженням та афатичними порушеннями, а на час складення заповіту, останній страждав хронічним психічним розладом у вигляді органічного ураження головного мозку судинного генезису з вираженим інтелектуально-мнестичним зниженням та афатичними порушеннями. Таким чином, ОСОБА_5 за своїм психічним станом не усвідомлював сповна значення своїх дій та не міг керувати ними. Тому позивач вважала, що шлюб укладений між її батьком ОСОБА_5 та ОСОБА_2 слід визнати недійсним.

Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив, мотивуючи це тим, що під час розгляду справи стороною позивача не заявлялось клопотання про призначення експертизи та не надано висновку експерта, яким би було встановлено повне неусвідомлення ОСОБА_5 значення своїх дій та керування ними. Крім того, місцевий суд відмовив у задоволенні клопотання представника відповідача про застосування позовної давності.

Апеляційний суд залишив без змін рішення місцевого суду, змінивши мотиви відмови та зазначивши про те, що висновок судово-психіатричної експертизи не є належним доказом у цій справі в розумінні частини першої статті 78 ЦПК України, оскільки був отриманий з порушенням положень частини першої статті 222 КПК України.

Верховний Суд скасував рішення судів і передав справу на новий розгляд до суду першої інстанції з огляду на таке.

У справі, що переглядалася, суди відмовили в задоволенні позову із взаємовиключних мотивів: суд першої інстанції вважав, що у висновку комплексної судово-психіатричної експертизи, яка була призначена в межах кримінального провадження, не встановлено про абсолютну неспроможність ОСОБА_5 усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними в момент реєстрації шлюбу. Позовна давність застосовується до обґрунтованих вимог, а оскільки в позові слід відмовити через недоведеність недійсності шлюбу, то підстави для застосування позовної давності відсутні. Апеляційний суд, натомість, вважав, що рішення суду першої інстанції не в повній мірі відповідає закону, при цьому рішення місцевого суду не змінив чи не скасував; висновок комплексної судово-психіатричної експертизи, яка була призначена в межах кримінального провадження, є недопустимим доказом.

Суди не врахували, що висновок комплексної судово-психіатричної експертизи, яка була призначена в межах кримінального провадження, не можна вважати таким, що не відповідає критеріям належності та допустимості доказів. Для його використання як доказу подання до суду окремого дозволу слідчого, а також вироку суду, який набрав законної сили у кримінальному провадженні, не є потрібним. Такий висновок комплексної судово-психіатричної експертизи, який позивач відповідно до закону одержав у межах кримінального провадження, стосується предмета доказування у цій справі. Тому суди дійшли передчасних висновків про його недопустимість як доказу у справі.

Суди також не звернули уваги на те, що право на звернення до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним мають, зокрема, інші особи, права яких порушені у зв'язку з реєстрацією цього шлюбу. Тобто у разі пред'явлення позову особою, яка вважає, що були порушені її права у зв'язку з реєстрацією цього шлюбу, необхідно встановити, в чому таке порушення полягає.

Суд першої інстанції не врахував, що шлюб по своїй суті не є правочином, а тому до конструкції недійсності шлюбу положення ЦК України про правочини, зокрема й норми § 2 «Правові наслідки недодержання сторонами при вчиненні правочину вимог закону» глави 16 ЦК України, не можуть бути застосовані.

Крім того, суд першої інстанції не звернув уваги, що відповідно до положень статті 20 СК України до вимог, що впливають із сімейних відносин, позовна давність не застосовується. Тобто всі вимоги, які пов'язані з недійсністю шлюбу на підставі статей 40 та 41 СК України, виключені зі сфери дії позовної давності.

За таких обставин суди дійшли передчасних висновків про відмову у задоволенні позову ОСОБА_1.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 грудня 2021 року у справі № 761/16077/19 (провадження № 61-17134св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102010360>

2.2. Лише показання свідків та спільні фотографії не можуть бути підставою для встановлення факту спільного проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу

08 грудня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без укладення шлюбу, визнання майна спільною сумісною власністю подружжя та визнання права власності на нерухоме майно.

Звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_1 зазначала про те, що вона більше 17 років без реєстрації шлюбу проживала з ОСОБА_4. Разом із ними та її сином проживав ОСОБА_3 – син ОСОБА_4. Під час спільного проживання вони вирощували фрукти, овочі, мали в господарстві корів, телят, свиней, птицю. Під час спільного проживання ними було придбано майно: автомобіль ЗІЛ-130, вантажний причіп до нього, рама, автомобіль KIA Cerato. ОСОБА_4 був інвалідом II групи, потребував періодичного лікування під час загострення хвороб і в цей час позивач здійснювала за ним догляд, проводила оплату лікування. Після смерті ОСОБА_4 заведено спадкову справу. ОСОБА_1 звернулася до нотаріуса з заявою про прийняття спадщини після смерті ОСОБА_4 та видачу свідоцтва про право на спадщину за законом на майно померлого, однак отримала відмову, мотивовану тим, що відсутні документи, що підтверджують родинні зв'язки з померлим. До спадкоємців першої черги

належать: ОСОБА_3 (син померлого), ОСОБА_2 (мати померлого), яка має право на обов'язкову частку у спадщині.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову.

Апеляційний суд скасував рішення місцевого суду, задовольнив позов частково, встановив факт спільного проживання однією сім'єю як чоловіка та жінки ОСОБА_1 та ОСОБА_4. Визнав спільною сумісною власністю ОСОБА_1 та ОСОБА_4: автомобіль ЗІЛ-130, вантажний причіп до нього, раму; автомобіль KIA Cerato. Визнав за ОСОБА_1 право власності на 1/2 частину цього майна.

Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду та залишив в силі рішення суду першої інстанції з огляду на таке.

Під час застосування статті 74 СК України щодо майна, набутого жінкою та чоловіком, які проживають однією сім'єю, варто виходити з того, що ця норма поширюється на випадки, коли чоловік і жінка не перебувають у будь-якому іншому шлюбі та між ними склалися усталені відносини, що притаманні подружжю.

Для визначення осіб як таких, що перебувають у фактичних шлюбних відносинах, для вирішення майнового спору на підставі статті 74 СК України, суд повинен встановити факт проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу в період, протягом якого було придбано спірне майно.

Особам, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, на праві спільної сумісної власності належить майно, набуте ними за час спільного проживання або набуте в результаті спільної праці та за спільні грошові кошти.

Вирішуючи питання щодо правового режиму такого майна, суди встановлюють факти створення (придбання) сторонами майна внаслідок спільної праці, ведення спільного господарства, побуту, виконання взаємних прав та обов'язків, з'ясовують час придбання, джерело набуття (кошти, за які таке майно було набуто), а також мету придбання майна, що дозволяє надати йому правовий статус спільної сумісної власності.

Для встановлення спільного проживання однією сім'єю до уваги беруться показання свідків про спільне проживання фактичного подружжя та ведення ними спільного побуту, документи щодо місця реєстрації (фактичного проживання) чоловіка та жінки, фотографії певних подій, документи, що підтверджують придбання майна на користь сім'ї, витрачання коштів на спільні цілі (фіскальні чеки, договори купівлі-продажу, договори про відкриття банківського рахунку, депозитні договори та інші письмові докази) тощо.

Показання свідків та спільні фотографії не можуть бути єдиною підставою для встановлення факту спільного проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу.

Ухвалюючи рішення про часткове задоволення позовних вимог щодо встановлення факту проживання позивача однією сім'єю зі спадкодавцем без реєстрації шлюбу, суд апеляційної інстанції на зазначене уваги не звернув. Показання свідків про проживання позивача із спадкодавцем однією сім'єю, на яких апеляційний суд ґрунтував свої висновки, не є достатніми доказами про наявність у них сім'ї в розумінні статті 3 СК України. Наданий позивачем акт про факт наявності

спільного майна та оцінку його вартості складений на підставі свідчень трьох сусідів, один з яких є родичем позивача.

Установивши, що ОСОБА_1 не надала належних та допустимих доказів на підтвердження спільного проживання з ОСОБА_4, ведення спільного бюджету, господарства та побуту, а також спільної праці, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про відсутність підстав для задоволення позову про встановлення факту, що має юридичне значення та визнання спільною сумісною власністю спірного майна, оскільки позивач не довела, що між нею та ОСОБА_4 виникли відносини, притаманні подружжю, а спірне майно придбано за спільні кошти та спільними зусиллями.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 грудня 2021 року у справі № 531/295/19 (провадження № 61-3071св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101873317>

3. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

3.1. Поважною причиною пропуску строку для подання заяви про прийняття спадщини є реєстрація смерті спадкодавця як смерть невідомої особи

23 грудня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Харківської міської ради про визначення додаткового строку для прийняття спадщини.

Суд установив, що батьками ОСОБА_1 є ОСОБА_3 та ОСОБА_4. ОСОБА_5 та позивач є рідними сестрами, а ОСОБА_10 – племінницею позивача. У міському відділі ДРАЦС м. Харкова зареєстровано факт смерті невідомої жінки, пізніше до актового запису про смерть були здійснені зміни, зокрема, прізвище, ім'я, по батькові померлого з «Невідоме» змінено на «ОСОБА_10».

Також повторно видано свідоцтво про смерть ОСОБА_10, про що складено відповідний актовий запис. ОСОБА_10 на праві власності належала квартира, яка є спадковим майном. Позивач мала намір як тітка померлої ОСОБА_10 прийняти спадщину, що відкрилась після її смерті.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, задовольнив позов, визначив ОСОБА_1 додатковий строк на подання заяви про прийняття спадщини після смерті ОСОБА_10.

Верховний Суд погодився з такими висновками судів з огляду на таке.

Відповідно до частини першої статті 1269, частини першої статті 1270 ЦК України спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем, має подати до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини. Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини.

Частиною третьою статті 1272 ЦК України передбачено, що за позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд

може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

Аналіз цієї норми закону свідчить про те, що поважними причинами пропуску строку для прийняття спадщини є ті, які пов'язані з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для спадкоємця на вчинення цих дій.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, обґрунтовано виходив з того, що позивач з поважних причин у визначений законом шестимісячний строк після смерті племінниці не звернулася до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини, оскільки смерть ОСОБА_10 була зареєстрована як смерть невідомої особи та у позивача були відсутні достовірні відомості про смерть племінниці, тому наявні правові підстави для визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини.

Посилання в касаційній скарзі на те, що необхідність внесення відповідних відомостей в актовий запис про смерть ОСОБА_10 жодним чином не позбавляло ОСОБА_1 звернутись до нотаріальної контори із відповідною заявою, є необґрунтованими, оскільки на час смерті ОСОБА_10 не було офіційних даних про смерть саме племінниці позивача.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 грудня 2021 року у справі № 645/7452/19 (провадження № 61-18885св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102149427>

4. Спори, що виникають із правочинів, зокрема, договорів

4.1. Якщо договір оренди є нікчемним, з орендаря можна стягнути кошти за користування безпідставно набутим майном

08 грудня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ФОП ОСОБА_2 про повернення боргу за договором оренди нежитлового приміщення.

Суд установив, що між сторонами укладено договір оренди нежитлового приміщення, за умовами якого ОСОБА_1 передав ОСОБА_2 у користування приміщення, а відповідач зобов'язався сплачувати орендну плату за нього. Договір оренди укладався на строк до 23 травня 2024 року, а якщо жодна сторона в строк за один місяць до закінчення цього договору не заявить про намір продовжувати його дію, цей договір вважається автоматично продовженим на той самий строк. Між сторонами підписана додаткова угода до договору, якою сторони вирішили припинити дію договору оренди з 29 липня 2015 року, сторони підписали акт приймання-передачі приміщення. Однак відповідач не сплатив суму орендної плати, у зв'язку з чим утворилася заборгованість.

Суд першої інстанції задовольнив позов про повернення боргу за договором оренди нежитлового приміщення.

Суд апеляційної інстанції змінив рішення суду в частині суми коштів, які підлягають поверненню. При цьому суд зазначав, що оскільки предметом оренди було нежитлове приміщення багатоквартирного будинку, а не будівля або інша капітальна споруда, то посилання відповідача на нікчемність договору оренди через відсутність його нотаріального посвідчення необхідно відхилити з посиланням на частину другу статті 215, частину першу статті 220, частину другу статті 793 ЦК України.

Верховний Суд змінив мотивувальну частину судових рішень, зробивши такі висновки.

Нежитлове приміщення в розумінні ст. 793 ЦК України (у чинній станом на 22 травня 2014 року редакції) є окремою частиною будівлі.

Договір найму нежитлового приміщення на три роки і більше підлягає нотаріальному посвідченню. У разі відсутності нотаріального посвідчення договору найму нежитлового приміщення, укладеного на три роки і більше, такий договір є нікчемним.

У справі, що переглядалася, відповідно до договору в оренду передано нежитлове приміщення, договір оренди нотаріально не посвідчений, тому є нікчемним. За таких обставин висновок судів про стягнення заборгованості на підставі нікчемного договору оренди є неправильним.

Разом із цим загальними засадами цивільного законодавства є, зокрема, справедливість, добросовісність та розумність (пункт 6 статті 3 ЦК України).

Відповідно до частини першої статті 1212 ЦК України особа, яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави (безпідставно набуто майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно. Особа зобов'язана повернути майно і тоді, коли підстава, на якій воно було набуто, згодом відпала.

Тлумачення цієї норми права дозволяє дійти висновку про те, що до безпідставно набутого майна набувача, з урахуванням розумності, належить користування чужим майном (майном потерпілого). Потерпілий, якому належить майно, яким користувався набувач, має право вимагати від набувача повернення такого збагачення.

Позивач пред'явив позов про стягнення з відповідача коштів за користування нежитловим приміщенням. Відповідач не заперечував факту користування цим приміщенням, як і узгодженого сторонами розміру плати за таке користування. Тому суди не врахували, що до безпідставно набутого майна набувача, з урахуванням вимог розумності, належить користування чужим майном (майном потерпілого).

За таких обставин Верховний Суд змінив судові рішення в мотивувальній частині та щодо вказівки в резолютивній частині про стягнення заборгованості за договором оренди, а в іншій частині – залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 грудня 2021 року у справі № 759/9443/17 (провадження № 61-11386св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101913114>

4.2. Релігійні норми, на підставі яких у позикодавця сформувалося переконання щодо можливості задовольнити вимогу про стягнення з боржника заборгованості за договором позики протягом семи років, не можуть бути підставою для поновлення строку позовної давності, оскільки вони не є джерелом права, яке застосовується судом при розгляді справи

01 грудня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення заборгованості за договором позики.

Суд установив, що між ОСОБА_2 та ОСОБА_1 укладено безпроцентний договір позики про надання позивачем коштів із зобов'язанням ОСОБА_2 повернути їх до 04 лютого 2009 року. Проте ОСОБА_2 у зазначений час суму позики не повернув.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову за пропуском строку позовної давності.

Верховний Суд залишив рішення судів без змін з огляду на таке.

За своїми правовими ознаками договір позики є реальним, одностороннім (оскільки, укладаючи договір, лише одна сторона – позичальник зобов'язується до здійснення дії (до повернення позики), а інша сторона – позикодавець стає кредитором, набуваючи тільки право вимоги), оплатним або безоплатним правочином, на підтвердження якого може бути надана розписка позичальника, яка є доказом не лише укладення договору, але й посвідчує факт передання грошової суми позичальнику.

За своєю природою розписка про отримання в борг грошових коштів є документом, який боржник видає кредитору за договором позики, підтверджуючи як його укладення, так і умови договору, а також засвідчуючи отримання від кредитора певної грошової суми або речей.

Досліджуючи боргові розписки чи договори позики, суди повинні виявляти справжню правову природу укладеного договору, а також надавати оцінку всім наявним доказам і залежно від установлених результатів – робити відповідні правові висновки.

Суд установив, що за умовами укладеного сторонами договору позики від 31 січня 2008 року ОСОБА_1 надав ОСОБА_2 суму позики, а останній зобов'язувався її повернути у повному обсязі 04 лютого 2009 року. У строк, встановлений договором позики, відповідач суму позики позивачу не повернув. При цьому договір позики не оспорював, не просив визнати його недійсним чи удаваним правочином, наявні були правові підстави для стягнення суми позики.

У справі, що переглядалася, відповідач подав заяву про застосування наслідків спливу строку позовної давності до позовних вимог, які відповідно до статті 257 ЦК України встановлені тривалістю у три роки.

На час звернення до суду з цим позовом – 27 грудня 2018 року строк позовної давності сплив. При цьому суди правильно зазначили, що релігійні переконання позивача не можуть бути поважною підставою для поновлення строку позовної

давності у зв'язку з тим, що релігійні норми, в тому числі Тора, не є джерелом права, яке застосовується судом при розгляді справи, оскільки у статті 10 ЦПК України чітко передбачено, яке законодавство застосовується судами при вирішенні справи.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 грудня 2021 року у справі №757/64089/18 (провадження № 61-8999св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101583983>

4.3. Необізнаність особи про неможливість відчуження спірного автомобіля з огляду на його перебування в заставі не є підставою для заперечення можливості кредитора (заставодержателя) реалізувати право на погашення кредитної заборгованості за рахунок заставного майна

02 грудня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом Акціонерного товариства «Ідея Банк» (далі – АТ «Ідея Банк») до ОСОБА_1, ОСОБА_2 про стягнення заборгованості за кредитним договором; вилучення в ОСОБА_2 транспортного засобу, який є предметом застави, та передання його в управління АТ «Ідея Банк» на період до його реалізації в рахунок погашення кредитних зобов'язань за кредитним договором; звернення стягнення на предмет застави.

Суд установив, що у 2011 році між ПАТ «Плюс Банк», правонаступником якого є АТ «Ідея Банк», і ОСОБА_1 укладений кредитний договір, згідно з яким ОСОБА_1 надано кредит на придбання транспортного засобу. На забезпечення зобов'язань за цим договором між ПАТ «Плюс Банк» та ОСОБА_1 укладений договір застави транспортного засобу, за умовами якого в заставу банку передано автомобіль. ОСОБА_1 зобов'язання за кредитним договором не виконав належним чином, унаслідок чого утворилась заборгованість. У 2011 році в Державному реєстрі обтяжень рухомого майна зареєстроване обтяження на автомобіль, який є предметом застави, з терміном дії до 20 липня 2021 року. У 2016 року спірний автомобіль на підставі договору купівлі-продажу зареєстровано за ОСОБА_2. ПАТ «Ідея Банк» письмової згоди на відчуження рухомого майна (автомобіля) не давало.

Місцевий суд, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, позов задовольнив.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Установивши наявність у ОСОБА_1 кредитної заборгованості у зв'язку з тим, що позичальник не виконав обов'язків з повернення кредитних коштів, суди дійшли висновків, що у позивача виникло право звернення стягнення на предмет застави.

Відповідно до статті 27 Закону України «Про заставу» застава зберігає силу, якщо за однією з підстав, зазначених в законі, майно або майнові права, що становлять предмет застави, переходять у власність іншої особи; застава зберігає силу і у випадках, коли в установленому законом порядку відбувається уступка

заставодержателем забезпеченої заставою вимоги іншій особі або переведення боржником боргу, який виник із забезпеченої заставою вимоги.

Ці норми застосовуються з урахуванням положень Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень», який визначає правовий режим регулювання обтяжень рухомого майна, встановлених з метою забезпечення виконання зобов'язань, оприлюднення та реалізації інших прав юридичних і фізичних осіб стосовно рухомого майна.

Відповідно до частини третьої статті 9 вищезазначеного Закону, якщо інше не встановлено законом, зареєстроване обтяження зберігає силу для нового власника (покупця) рухомого майна, що є предметом обтяження, за винятком таких випадків: 1) обтяжувач надав згоду на відчуження рухомого майна боржником без збереження обтяження; 2) відчуження належного боржнику на праві власності рухомого майна здійснюється в ході проведення господарської діяльності, предметом якої є систематичні операції з купівлі-продажу або інші способи відчуження цього виду рухомого майна.

Статтю 10 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» визначено, що у разі відчуження рухомого майна боржником, який не мав права його відчужувати, особа, що придбала це майно за відплатним договором, вважається його добросовісним набувачем згідно зі статтю 388 ЦК України за умови відсутності в Державному реєстрі обтяжень рухомого майна відомостей про обтяження цього рухомого майна. Добросовісний набувач набуває право власності на таке рухоме майно без обтяжень.

Таким чином, відповідно до законодавства України застава зберігає свою силу для нового власника майна за умови наявності у Державному реєстрі обтяжень рухомого майна відповідних відомостей про обтяження, які внесені до такого реєстру перед відчуженням предмета застави. В іншому випадку набувач вважається добросовісним і набуває право власності на таке рухоме майно без обтяжень.

Суди правильно виходили з того, що за встановлених у цій справі обставин застава зберігає свою силу для нового власника, оскільки всупереч умовам договору застави ОСОБА_1 без погодження із заставодержателем зняв автомобіль з обліку для реалізації. При цьому предмет застави неодноразово відчужувався. Зокрема, у 2016 року спірний автомобіль на підставі договору купівлі-продажу перереєстрований на ОСОБА_2, який не заперечував факту існування в Державному реєстрі обтяжень рухомого майна запису щодо спірного автомобіля та не оскаржував правомірність здійснення такого запису. Водночас зазначав, що наявність обтяження в Державному реєстрі обтяжень рухомого майна не є достеменним підтвердженням існування договору застави.

Необізнаність ОСОБА_2 про неможливість відчуження спірного автомобіля з огляду на його перебування в заставі не є підставою для заперечення можливості кредитора (заставодержателя) реалізувати право на погашення кредитної заборгованості за рахунок заставного майна.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 02 грудня 2021 року у справі № 587/2383/19 (провадження № 61-12380св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101634459>

5. Питання процесуального права

5.1. Процесуальний закон передбачає можливість оскарження в одній апеляційній скарзі одночасно з рішенням суду і додаткового рішення суду, ухвалених судом першої інстанції в одній справі

15 грудня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Акціонерного товариства «Альфа-Банк» (далі – АТ «Альфа-Банк»), приватного нотаріуса Луцького міського нотаріального округу, про визнання правочину недійсним, визнання незаконним та скасування рішення приватного нотаріуса про державну реєстрацію прав власності на нерухоме майно та зобов'язання вчинити дію.

Суд першої інстанції ухвалив рішення про задоволення позову, визнав недійсним з моменту затвердження передавальний акт, затверджений рішеннями єдиного акціонера Акціонерного товариства «Укрсоцбанк» та загальних зборів АТ «Альфа-Банк», у частині передачі АТ «Альфа-Банк» права власності на квартиру. Визнав протиправним і скасував рішення приватного нотаріуса Луцького міського нотаріального округу про державну реєстрацію права власності на квартиру за АТ «Альфа-Банк» у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Відновив становище, що існувало до порушення права власності ОСОБА_1, шляхом поновлення у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно відомостей щодо його права власності на квартиру.

Додатковим рішенням суд стягнув із відповідачів судові витрати зі сплати судового збору та на правничу допомогу, понесені ОСОБА_1.

Після залишення апеляційної скарги приватного нотаріуса Луцького міського нотаріального округу без руху апеляційний суд визнав її неподаною та повернув відповідачу, зазначивши, що заявник не виконала вимогу суду про необхідність усунення недоліків апеляційної скарги щодо неможливості оскарження одночасно в одній апеляційній скарзі самостійних процесуальних документів: рішення та додаткового рішення суду, які інші учасники справи оскаржили окремо.

Верховний Суд скасував ухвалу апеляційного суду і передав справу до суду апеляційної інстанції для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження, зробивши такі висновки.

Забезпечення апеляційного оскарження рішення суду має бути здійснено судами з урахуванням принципу верховенства права і базуватися на справедливих судових процедурах, передбачених вимогами положень законодавства, які регулюють вирішення відповідних процесуальних питань.

Відповідно до пункту 4 частини другої статті 356 ЦПК України в апеляційній скарзі мають бути зазначені рішення або ухвала, що оскаржуються.

Відповідач оскаржила в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції та додаткове рішення цього суду.

Згідно з пунктом 3 частини першої статті 270 ЦПК України суд, що ухвалив рішення, може за заявою учасників справи чи з власної ініціативи ухвалити додаткове рішення, якщо судом не вирішено питання про судові витрати.

Додаткове рішення або ухвалу про відмову в прийнятті додаткового рішення може бути оскаржено (частина п'ята статті 270 ЦПК України).

Системний аналіз статей 270, 352, 356, 357 ЦПК України не дає підстав для висновку про те, що процесуальним законом не передбачена можливість оскарження в одній апеляційній скарзі одночасно двох процесуальних документів: рішення суду і додаткового рішення суду, ухвалених судом першої інстанції в одній справі.

Додатковим рішенням суд першої інстанції вирішив питання щодо розподілу судових витрат, понесених позивачем, які підлягали стягненню з відповідачів у зв'язку із задоволенням позовних вимог.

Отже, таке додаткове рішення хоч і є окремим процесуальним документом, проте відповідно до пункту 3 частини першої статті 270 ЦПК України є невід'ємною складовою основного судового рішення та може бути оскаржене в одній апеляційній скарзі разом із судовим рішенням.

З огляду на норми Конституції України й міжнародного права та положення ЦПК України повернення апеляційної скарги з формальних підстав унеможливило доступ відповідача до правосуддя для захисту своїх прав та інтересів шляхом судового розгляду справи.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 грудня 2021 року у справі № 161/3482/21 (провадження № 61-14457св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102010546>

5.2. При оскарженні рішення суду, яке набрало законної сили, апеляційний суд має враховувати, що особа, яка не брала участі у справі, має діяти добросовісно, не допускати зловживання правом. У разі подання такою особою апеляційної скарги на рішення, яким її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки не вирішувалися, апеляційне провадження підлягає закриттю, а рішення суду першої інстанції не має переглядатися по суті

08 грудня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом заступника прокурора Приморського району м. Одеси в інтересах держави в особі Одеської міської ради до ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 про визнання недійсним договору купівлі-продажу, визнання незаконними та скасування державних актів на право власності на земельну ділянку та витребування земельних ділянок.

Суд установив, що у вересні 2007 року судовим рішенням за ОСОБА_1 визнано право власності на земельну ділянку і вона отримала відповідний державний акт. Після цього ОСОБА_1 продала свою ділянку двом співвідповідачам, які отримали державні акти на 1/2 земельної ділянки кожному. У 2009 році апеляційний суд скасував це рішення, а згодом позов було залишено без розгляду.

У 2015 році прокурор звернувся до суду і просив визнати недійсними відповідні договори купівлі-продажу, які були укладені до скасування рішення суду, скасувати державні акти й витребувати земельні ділянки на користь міської ради.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився апеляційний суд, задовольнив вимоги прокурора про скасування державних актів і витребування земельних ділянок, зазначивши, що договори купівлі-продажу є нікчемними. З такою позицією погодився Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (як суд касаційної інстанції), а також Верховний Суд, якому справа була передана від Верховного Суду України (у порядку глави 3 розділу V ЦПК України 2004 року).

Однак у липні 2021 року апеляційний суд переглянув справу за апеляційною скаргою ОСОБА_4 – дружини ОСОБА_2, яка не брала участі у справі, скасував судові рішення та відмовив у задоволенні позову прокурора.

Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду та направив справу на новий розгляд до апеляційної інстанції, зробивши такі висновки.

Апеляційний суд не врахував, що спірна земельна ділянка придбана ОСОБА_2 під час перебування в зареєстрованому шлюбі із ОСОБА_4 та з її письмової згоди.

ОСОБА_2 брав участь у справі, яку протягом 2015–2018 років розглядали суди чотирьох інстанцій, при цьому він діяв в інтересах добросовісних набувачів спірної земельної ділянки, у тому числі й ОСОБА_4, з якою перебував і перебуває у зареєстрованому шлюбі.

Спору між подружжям щодо поділу майна на час розгляду справи та ухвалення судових рішень судами першої, апеляційної та (двічі) касаційної інстанцій не було.

Правова визначеність передбачає дотримання принципу остаточності судового рішення, недопустимості повторного розгляду вже раз вирішеної справи.

При цьому учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається.

ОСОБА_2 реалізував право на апеляційне та касаційне оскарження рішення суду першої інстанції у цій справі, а також право на його перегляд Верховним Судом України в порядку, який був передбачений ЦПК України 2004 року.

Він діяв у цій справі в спільних інтересах: своїх і дружини, як добросовісних набувачів земельної ділянки, у спорі з власником майна про його витребування. Щодо цієї земельної ділянки спору між подружжям на час розгляду справи в судах не існувало.

Оскільки розгляд цієї справи тривав із 2015 року, ОСОБА_4, яка перебуває в шлюбі з ОСОБА_2, який брав активну участь у розгляді цієї справи, не могла не знати про те, що стосовно спірної земельної ділянки існує судовий спір.

Враховуючи обставини справи, Верховний Суд зауважив, що ОСОБА_2 та його дружина, які подали в 2020 році, після перегляду справи Верховним Судом, від її імені апеляційну скаргу на остаточне рішення суду першої інстанції, діяли очевидно недобросовісно.

Тлумачачи закон під час його застосування до конкретних правовідносин та вирішуючи спір, суд повинен керуватися як завданням цивільного судочинства, так і загальними засадами цивільного законодавства, серед яких, зокрема, визначені справедливість, добросовісність та розумність.

Тобто в разі подання апеляційної скарги особою, яка не брала участі у справі, і якщо апеляційний суд установив, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалися, апеляційне провадження підлягає закриттю, а рішення суду першої інстанції не має переглядатися по суті.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 грудня 2021 року у справі № 522/14240/15-ц (провадження № 61-14305св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101873287>

5.3. Ухвала суду про залишення скарги на бездіяльність державного виконавця без розгляду з мотивів пропуску процесуального строку подання скарги є такою, що постановлена з порушенням норм процесуального права, оскільки неправомірна бездіяльність може бути оскаржена упродовж усього часу її перебігу

22 грудня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за скаргою ОСОБА_1 на бездіяльність начальника Солом'янського районного відділу державної виконавчої служби у м. Києві Центрального міжрегіонального управління юстиції Міністерства юстиції (далі – Солом'янський РВ ДВС у м. Києві ЦМУМЮ).

Суд установив, що на виконання заочного рішення місцевого суду у справі від 16 грудня 2013 року № 2609/23244/12, у липні 2014 року виданий виконавчий лист про стягнення солідарно з ОСОБА_1, ОСОБА_2 на користь ПАТ «Банк «Фінанси та Кредит» суми боргу, відкрито виконавче провадження та накладено арешт на нерухоме майно боржника ОСОБА_1. У квітні 2016 року державний виконавець ВДВС Солом'янського РУЮ в м. Києві виніс постанову про повернення виконавчого документа стягувачеві на підставі пункту 9 частини першої статті 47 Закону України «Про виконавче провадження».

У травні 2020 року ОСОБА_1 звернулася до начальника Солом'янського РВ ДВС у м. Києві ЦМУМЮ про скасування арешту нерухомого майна. За наслідками розгляду заяви боржника, у червні 2020 року головний державний виконавець Солом'янського РВ ДВС у м. Києві ЦМУМЮ (м. Київ) направив ОСОБА_1 повідомлення (№ 90904) про відсутність підстав для зняття арешту з належного їй майна.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, залишив скаргу ОСОБА_1 без розгляду у зв'язку з недотримання заявником строку на звернення зі скаргою до суду.

Верховний Суд скасував судові рішення та направив справу для продовження розгляду до суду першої інстанції з огляду на таке.

Згідно зі статтею 447 ЦПК України сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вони вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу, порушено їхні права чи свободи.

Положеннями статті 449 ЦПК України передбачено, що скаргу може бути подано до суду: у десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права або свободи; у триденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права, у разі оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій. Пропущений з поважних причин строк для подання скарги може бути поновлено судом.

Аналіз цих норм свідчить про те, що до суду можуть бути оскаржені не тільки дії державного виконавця, а й бездіяльність.

Бездіяльність, на відміну від дії, має триваючий характер та існує до часу початку дій, які свідчать про припинення бездіяльності. Триваюче правопорушення передбачає перебування у стані безперервного тривалого невчинення особою певних дій (бездіяльності), у зв'язку із чим неправомірна бездіяльність може бути оскаржена упродовж усього часу її перебігу.

Отже, ухвала про залишення скарги на бездіяльність державного виконавця, яка триває, без розгляду з мотивів пропуску процесуального строку подання скарги є такою, що постановлена з порушенням норм процесуального права.

Зважаючи на те, що предметом скарги є оскарження бездіяльності Солом'янського РВ ДВС у м. Києві ЦМУМЮ щодо нескасування арешту з належного на праві власності ОСОБА_1 нерухомого майна після завершення виконавчого провадження, накладеного на підставі постанови про арешт майна боржника та оголошення заборони на його відчуження, а не рішення суб'єкта владних повноважень про відмову у скасуванні арешту, Верховний Суд вважав помилковими висновки судів про те, що ОСОБА_1 звернулася із зазначеною скаргою поза межами процесуального строку, передбаченого статтею 449 ЦПК України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 грудня 2021 року у справі №760/19348/20 (провадження № 61-7645св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102221433>

5.4. Під час вирішення питання про стягнення аліментів державний виконавець має враховувати отриманий боржником (платником аліментів) дохід від використання належних йому земельних ділянок, який збільшує його майно, навіть за відсутності реєстрації права власності на них у державному реєстрі речових прав або іншого права користування (оренди) ними

08 грудня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за скаргою ОСОБА_1 на дії та бездіяльність головного державного виконавця Інгульського відділу державної виконавчої служби у м. Миколаєві Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса) (далі – Інгульський ВДВС).

Суд установив, що на примусовому виконанні в Інгульському ВДВС перебувало зведене виконавче провадження: з виконання виконавчого листа, виданого місцевим судом м. Миколаєва, про стягнення з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 аліменти на утримання доньки ОСОБА_3 у розмірі 1/10 частини з усіх видів його заробітку (доходу) щомісячно, але не менше ніж 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, починаючи з 19 листопада 2018 року і до закінчення нею навчання, але не більше ніж до 23 років; з виконання судового наказу, виданого цим судом, про стягнення з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 аліменти на утримання доньки ОСОБА_4 та синів ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7 у розмірі 1/2 частини з усіх видів його заробітку (доходу) щомісячно, але не менше ніж 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, починаючи з 19 листопада 2018 року і до досягнення ними повноліття.

Задовольняючи скаргу, суд першої інстанції визнав протиправною бездіяльність головного державного виконавця Інгульського ВДВС щодо невстановлення всіх джерел прибутку (доходу) боржника та належного останньому майна у межах виконавчого провадження. Також визнав протиправною та скасував постанови головного державного виконавця Інгульського ВДВС: про скасування заходів примусового виконання, винесеної в межах виконавчого провадження; про скасування тимчасового обмеження боржника у праві виїзду особи з України; у праві користування вогнепальною мисливською, пневматичною та охолощеною зброєю, у праві керування транспортними засобами; про припинення розшуку майна боржника та про зняття арешту з коштів боржника.

Апеляційний суд скасував ухвалу місцевого суду та ухвалив нове рішення, яким скаргою ОСОБА_1 задовольнив частково. Визнав неправомірною бездіяльність головного державного виконавця Інгульського ВДВС щодо невстановлення всіх джерел доходу боржника в межах виконавчого провадження з виконання виконавчого листа; в іншій частині вимог скарги відмовив.

Верховний Суд залишив без змін постанову апеляційного суду в частині визнання неправомірною бездіяльність головного державного виконавця Інгульського ВДВС з огляду на таке.

Постановою Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 року № 146 затверджено Перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб.

Зміст положень Переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб включає до поняття «заробітку» також і виплати, які заробітною платою не є, зокрема доходи від підприємницької діяльності, кооперативів тощо, що свідчить про більш широке тлумачення змісту поняття «заробіток», ніж виплати, які виплачуються в межах трудових правовідносин, тобто Перелік не є вичерпним.

Суд установив, що державним виконавцем під час виконання виконавчих документів вчинив ряд виконавчих дій щодо з'ясування належності боржнику ОСОБА_2 майна та отримання від такого майна заробітку (доходу), які б могли впливати на визначення розміру аліментів, а саме: направлено запит про отримання прибутків від діяльності юридичних осіб, де засновником або учасником є боржник; зроблено запит до державного реєстру речових прав на нерухоме майно та реєстру прав власності на нерухоме майно, державного реєстру іпотек, єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна, щодо суб'єкта; запит до Державного земельного кадастру про право власності та речові права на земельну ділянку та запити до відповідних органів щодо встановлення доходу боржника.

ОСОБА_2 перебуває на спрощеній системі оподаткування, проте встановити розмір доходу боржника за результатами господарської діяльності юридичних осіб, засновником або учасником яких він є, за відсутності відомостей у податковій звітності, є неможливим.

Водночас згідно з інформації з Державного земельного кадастру про право власності та речові права на земельну ділянку з'ясовано, що за ОСОБА_2 зареєстровано 42 земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства, проте відомості щодо оренди, суборенди, земельного сервітуту, суперфіцію, емфітевзису відсутні. Разом із цим під час обстеження земельних ділянок виявлено, що деякі з них засіяні ячменем або знаходяться під паром.

Верховний Суд зауважив, що незважаючи на відсутність реєстрації права власності у державному реєстрі речових прав, іншого права користування (оренди) на належні боржнику земельні ділянки, останній отримує дохід від користування цими земельними ділянками, який збільшує його майно як платника аліментів, але боржник ухиляється від надання достовірної інформації щодо цих доходів. Маючи дані щодо засіяної площі земельних ділянок, належних боржнику, відповідними сільськогосподарськими культурами та дані Держкомстату щодо обсягів виробництва цих культур в цій місцевості, ціни на таку сільськогосподарську продукцію (з вирахуванням необхідності сплати обов'язкових платежів та витрат на його вирощування), можна вирахувати загальний розмір отриманого боржником доходу у грошовому виразі.

Верховний Суд погодився із висновками апеляційного суду про те, що державний виконавець здійснив заходи, направлені на виконання судового рішення про стягнення з боржника аліментів на утримання повнолітньої доньки,

проте такі заходи, а саме щодо встановлення доходу боржника, який він отримує від використання належних йому на праві власності земельних ділянок, вчинялися державним виконавцем не у повній мірі. Зазначене свідчить про неправомірну бездіяльність державного виконавця під час виконання виконавчого листа, виданого місцевим судом, про стягнення аліментів, тому вимоги скарги ОСОБА_1 в цій частині є обґрунтованими.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 грудня 2021 року у справі №490/9589/18-ц (провадження № 61-15429св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101814220>

5.5. Наявність протягом тривалого часу нескасованого арешту на майно боржника, за умови відсутності виконавчого провадження та майнових претензій з боку стягувача, а також за відсутності будь-яких відомостей стосовно рішення про стягнення виконавчого збору, є невиправданим втручанням у право особи на мирне володіння своїм майном

22 грудня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за скаргою ОСОБА_1 на дії посадових осіб Міжрайонного відділу державної виконавчої служби по Індустріальному та Немишлянському районах м. Харкова Головного територіального управління юстиції у Харківській області (далі – Міжрайонний ВДВС), Публічного акціонерного товариства «Універсал Банк» (далі – ПАТ «Універсал Банк») та зобов'язання вчинити дії.

Звертаючись до суду зі скаргою, ОСОБА_1 зазначав про те, що на виконанні Міжрайонного ВДВС знаходились виконавчі провадження № 52666317 та № 52666374 з примусового виконання виконавчих листів у справі № 645/6694/15-ц про стягнення з ОСОБА_1 та ОСОБА_2 на користь ПАТ «Універсал Банк» заборгованості за кредитним договором та судового збору. У квітні 2016 року головний державний виконавець Міжрайонного ВДВС виніс постанову про арешт майна боржника, якою накладено арешт на належну ОСОБА_1 квартиру, та про повернення виконавчого документа стягувачеві на підставі пункту 2 частини першої статті 37 Закону України від 02 червня 2016 року № 1404-VIII «Про виконавче провадження» (далі – Закон № 1404-VIII) у зв'язку з відсутністю майна боржника, на яке можливо звернути стягнення.

У грудні 2018 року представник ПАТ «Універсал Банк» повідомив Міжрайонний ВДВС, що заборгованість перед банком погашена в повному обсязі.

ОСОБА_1 подав до Міжрайонного ВДВС клопотання про закінчення виконавчого провадження у зв'язку з фактичним виконанням рішення суду в повному обсязі та зняття арешту із зазначеного житла з підстав, передбачених пунктом 9 частини першої та частини другої статті 39, частини першої статті 40 Закону № 1404-VIII, проте клопотання залишені без розгляду.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, у задоволенні скарги відмовив.

Верховний Суд скасував судові рішення в частині відмови у задоволенні скарги щодо незняття арешту з квартири та задовольнив скаргу в цій частині, визнавши неправомірною бездіяльність посадових осіб Міжрайонного ВДВС стосовно незняття арешту з квартири ОСОБА_1, накладеного у виконавчому провадженні № 52666374, та зобов'язав державного виконавця зняти арешт з майна боржника у зазначеному виконавчому провадженні з огляду на таке.

Відповідно до постанови про відкриття виконавчого провадження № 52666374 державний виконавець запропонував боржникам добровільно виконати рішення суду про стягнення судового збору та роз'яснив, що у разі невиконання рішення в наданий для добровільного виконання строк, виконати виконавче провадження в примусовому порядку зі стягнення з боржника виконавчого збору та витрат, пов'язаних з провадженням виконавчих дій.

У матеріалах справи відсутня інформація, що в період з дати відкриття виконавчого провадження і до дати повернення виконавчого листа, після спливу строку для добровільного виконання рішення суду, державний виконавець виніс постанову про стягнення з боржника виконавчого збору.

У виконавчому провадженні № 52666374 про стягнення судового збору з боржників ОСОБА_1 та ОСОБА_2 державний виконавець наклав арешт на квартиру із зазначенням про накладення арешту у межах суми звернення стягнення з урахуванням виконавчого збору/основної винагороди приватного виконавця, витрат виконавчого провадження, штрафів.

Крім того, державний виконавець також відкрив виконавче провадження з виконання виконавчого листа № 645/6694/15-ц про стягнення з ОСОБА_1, ОСОБА_2 на користь ПАТ «Універсал Банк» заборгованості за кредитним договором. У цьому виконавчому провадженні державний виконавець арешт на майно не накладав, суму виконавчого збору не визначав.

Верховний Суд зауважив, що накладення арешту на майно боржника у виконавчому провадженні № 52666374 про стягнення судового збору не є співмірним вартості майна – квартири з розміром судового збору, який необхідно стягнути за цим виконавчим провадженням, враховуючи, що питання щодо виконавчого збору державний виконавець не вирішував відповідно до закону, тобто не виніс постанову про стягнення виконавчого збору.

Також Верховний Суд погодився з висновками судів в частині того, що оскільки виконавче провадження № 52666374 завершене, повторно виконавчий лист до виконання не пред'явлений, виконавче провадження не відкривалося, тому правові підстави для закінчення цього виконавчого провадження у державного виконавця відсутні, отже, скарга в цій частині є необгрунтованою.

Щодо скарги в частині відмови державного виконавця зняти арешт, то ОСОБА_1 оскаржує бездіяльність виконавчої служби за наслідками відмови у задоволенні його заяви про зняття арешту, а не під час винесення державним виконавцем постанови про повернення виконавчого документа стягувачеві.

У випадку повного виконання виконавчого документа та сплати витрат, пов'язаних з його примусовим виконанням, підстав для збереження чинності арешту

майна боржника не має. Законом № 1404-VIII не врегульовано правовідносини щодо припинення заходів примусового виконання виконавчого документа у зв'язку з його добровільним виконанням після повернення виконавчого документа стягувачу з підстав відсутності майна у боржника, на яке може бути звернено стягнення.

Тому відмова Міжрайонного ВДВС у знятті арешту та посилання на те, що боржник визнав виконавчий збір, що справляється на всій території України за примусове виконання рішення органами державної виконавчої служби, однак, у іншому виконавчому провадженні № 52666317 боржник не вчинив всіх виконавчих дій для його фактичного виконання, є необґрунтованими.

Доводи ВДВС щодо несплати ОСОБА_1 виконавчого збору не ґрунтуються на матеріалах виконавчого провадження, у якому накладений арешт на майно боржника, оскільки питання про стягнення виконавчого збору відповідно до закону державний виконавець не вирішував.

Отже, наявність протягом тривалого часу нескасованого арешту на майно боржника, за умови відсутності виконавчого провадження та майнових претензій з боку стягувача, а також за відсутності будь-яких відомостей стосовно рішення про стягнення виконавчого збору, є невиправданим втручанням у право особи на мирне володіння своїм майном.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 грудня 2021 року у справі № 645/6694/15-ц (провадження № 61-18160св19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102221556>

5.6. У разі скасування судового наказу, на підставі якого було відкрито виконавче провадження, не виникає заборгованість зі сплати аліментів, а отже, не має підстав для вчинення державним виконавцем розрахунку такої заборгованості і подальшого спрямування розрахунку на вимогу стягувача

22 грудня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за скаргою ОСОБА_1 на дії державного виконавця Лівобережного відділу державної виконавчої служби у м. Маріуполі Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції.

Суд установив, що в провадженні Лівобережного відділу державної виконавчої служби у м. Маріуполі Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Харків) (далі – Лівобережний ВДВС у м. Маріуполі) перебуває виконавче провадження за судовим наказом місцевого суду про стягнення з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 аліментів на утримання сина ОСОБА_3, який пізніше було скасовано.

ОСОБА_1 звертався із заявою до Лівобережного ВДВС у м. Маріуполі з вимогою про направлення йому постанови про закінчення вказаного виконавчого провадження, обчислення розміру заборгованості із сплати аліментів за цим виконавчим провадженням та повідомлення його про вчинений розрахунок заборгованості, але заявнику було відмовлено.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, відмовив у задоволенні скарги ОСОБА_1.

Верховний Суд залишив без змін судові рішення з огляду на таке.

Звертаючись до суду зі скаргою в порядку статті 447 ЦПК України, ОСОБА_1 послався на те, що відмова державного виконавця в обчисленні розміру заборгованості із сплати аліментів за виконавчим провадженням порушує права його неповнолітньої дитини, оскільки відсутність розрахунку заборгованості унеможлиблює її стягнення в судовому порядку.

У справі, яка переглядалася, встановлено, що рішенням місцевого суду, яке набрало законної сили, скасовано судовий наказ, на підставі якого відкривалося виконавче провадження про стягнення з ОСОБА_2 аліментів на користь ОСОБА_1, та відмовлено останньому у видачі судового наказу.

Зі скасуванням судового наказу, на підставі якого відкрито виконавче провадження та яке поклало обов'язок на ОСОБА_2 зі сплати аліментів на користь ОСОБА_1, відпали правові підстави для стягнення аліментів та здійснення державним виконавцем відповідного розрахунку.

Тобто на підставі рішення суду, яке в подальшому було скасовано, не виникло будь-яких правових наслідків матеріально-правового характеру, в тому числі щодо часу присудження аліментів та періоду їх сплати.

За скасованим судовим наказом не може існувати заборгованість зі сплати аліментів у межах відкритого на його підставі виконавчого провадження, а отже, не має підстав для вчинення державним виконавцем розрахунку такої заборгованості, і подальшого спрямування такого розрахунку на вимогу ОСОБА_1.

Суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, дійшов правильного висновку про дотримання державним виконавцем Лівобережного ВДВС у м.Маріуполі вимог Закону України «Про виконавче провадження» та обґрунтовано відмовив у задоволенні скарги ОСОБА_1 про визнання неправомірною бездіяльності державного виконавця щодо здійснення розрахунку заборгованості зі сплати аліментів.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 грудня 2021 року у справі № 265/4428/18 (провадження № 61-14438св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102149593>

5.7. Відшкодування вартості понесених стороною у справі витрат, які не пов'язані з вчиненням нею процесуальних дій, необхідних для розгляду справи або підготовки до її розгляду у малозначній справі, а саме, переїздом у межах міста, процесуальним законом не передбачено

02 грудня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом Акціонерного товариства Комерційний банк «ПРИВАТБАНК» (далі – АТ КБ «ПРИВАТБАНК», банк) до ОСОБА_1 про стягнення заборгованості.

Суд установив, що між банком і ОСОБА_1 укладено договір про надання банківських послуг, за умовами якого банк надав відповідачу кредит на споживчі цілі у вигляді встановленого кредитного ліміту на платіжну картку зі сплатою 30 % річних на суму залишку заборгованості, а відповідач зобов'язався повернути отриманий кредит та сплатити проценти за його користування. У зв'язку з неналежним виконанням позичальником умов кредитного договору виникла заборгованість.

Місцевий суд, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, позов задовольнив частково, стягнув з ОСОБА_1 на користь банку борг за тілом кредиту, в решті позову відмовив.

ОСОБА_1 звернувся до апеляційного суду із заявою про ухвалення додаткового рішення щодо розподілу понесених ним судових витрат. На обґрунтування заяви посилався на те, що він поніс витрати на транспорт (поїздки до суду, банку, пошти), на відправку документів на адресу суду і позивача, на папір, знос картриджа, на електроенергію, а також витратив особистий час.

Апеляційний суд відмовив ОСОБА_1 у задоволенні заяви про ухвалення додаткового рішення.

Верховний Суд залишив без змін ухвалу апеляційного суду з огляду на таке.

Згідно з пунктом 3 частини першої статті 270 ЦПК України суд, що ухвалив рішення, може за заявою учасників справи чи з власної ініціативи ухвалити додаткове рішення, якщо судом не вирішено питання про судові витрати.

Відповідно до частин першої, третьої статті 133 ЦПК України судові витрати складаються з судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи. До витрат, пов'язаних з розглядом справи, належать витрати: 1) на професійну правничу допомогу; 2) пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертизи; 3) пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів; 4) пов'язані з вчиненням інших процесуальних дій, необхідних для розгляду справи або підготовки до її розгляду.

Згідно з частиною першою статті 138 ЦПК України витрати, пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту сторін та їхніх представників, а також найманням житла, несуть сторони.

Відшкодування витрат, пов'язаних з переїздом у межах міста, процесуальним законом не передбачено.

Відповідно до частини першої статті 140 ЦПК України особа, яка надала доказ на вимогу суду, має право вимагати виплати грошової компенсації своїх витрат, пов'язаних із наданням такого доказу. Розмір грошової компенсації визначає суд на підставі поданих такою особою доказів здійснення відповідних витрат.

Установивши, що ОСОБА_1 просить відшкодувати вартість понесених ним витрат, які не пов'язані з вчиненням ним процесуальних дій, необхідних для розгляду справи або підготовки до її розгляду на стадії апеляційного провадження у малозначній справі, суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку про відмову в ухваленні додаткового рішення.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 02 грудня 2021 року у справі № 761/35926/18 (провадження № 61-5311св21) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101634494>

5.8. Помилкове обрахування апеляційним судом строку на апеляційне оскарження заочного рішення з часу складання його повного тексту, а не з моменту завершення особливого порядку оскарження такого рішення до суду, що його ухвалив, суперечить принципу правової визначеності щодо передбачуваності застосування норм процесуального законодавства, не надає відповідачу чітку і практичну можливість оскаржити в апеляційному порядку заочне рішення та може ставити під загрозу конституційне право особи на забезпечення апеляційного оскарження судового рішення

01 грудня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом Акціонерного комерційного інноваційного банку «УкрСиббанк» (далі – АКІБ «УкрСиббанк») до ОСОБА_1 про стягнення заборгованості за кредитним договором.

Суд установив, що заочним рішенням місцевого суду в грудні 2008 року позов задоволено. Судове рішення не оскаржувалось і набрало законної сили.

Представник відповідача ОСОБА_2 звернувся до суду із заявою про перегляд заочного рішення, посилаючись на те, що ОСОБА_1 дізнався про прийняте судове рішення у травні 2021 року після того, як його представник отримав копію судового рішення.

Місцевий суд у задоволенні заяви відмовив у зв'язку з тим, що ОСОБА_1 отримував судові повістки про розгляд справи про судове засідання, що підтверджувалось зворотнім повідомленням, а копію повного тексту рішення суду відповідач отримав у січні 2009 року.

Апеляційна скарга подана ОСОБА_2 у червня 2021 року, тобто через 13 років після ухвалення судом рішення.

Апеляційний суд відмовив у відкритті апеляційного провадження на заочне рішення місцевого суду, ухваленого в грудні 2008 року.

Верховний Суд скасував ухвалу апеляційного суду та направив справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Відповідно до частини першої статті 354 ЦПК України апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду – протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення. Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини судового рішення або у разі розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення.

ЦПК України встановлює для відповідача особливий порядок оскарження заочного рішення – шляхом подання до суду, що його ухвалив, заяви про перегляд

цього рішення (стаття 284 ЦПК України), а також загальний порядок – апеляційне оскарження (частина четверта статті 287 ЦПК України).

Відповідно до частини четвертої статті 287 ЦПК України у разі залишення заяви про перегляд заочного рішення без задоволення заочне рішення може бути оскаржене в загальному порядку, встановленому цим Кодексом. У цьому разі строк на апеляційне оскарження рішення починає відраховуватися з дати постановлення ухвали про залишення заяви про перегляд заочного рішення без задоволення.

Вирішуючи питання про відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою відповідача, суд апеляційної інстанції виходив із того, що заявник пропустив строк на оскарження заочного рішення. Такий висновок апеляційного суду суперечить вимогам закону та матеріалам справи, оскільки ОСОБА_1 подав апеляційну скаргу в червні 2021 року, тобто в межах передбаченого частиною четвертою статті 287 та частиною першою статті 354 ЦПК України строку на апеляційне оскарження заочного рішення місцевого суду від 04 грудня 2008 року, який починає відраховуватися з 31 травня 2021 року – з дати постановлення ухвали про відмову у задоволенні заяви про перегляд заочного рішення. Таким чином, ОСОБА_1 не пропустив визначений процесуальним законодавством строк на подачу апеляційної скарги.

Апеляційний суд не врахував, що строк на апеляційне оскарження заочного рішення обчислюється не з моменту ухвалення заочного рішення чи отримання його копії, а з дати постановлення ухвали про залишення заяви відповідача про перегляд заочного рішення без задоволення (частина четверта статті 287 ЦПК України).

Посилання суду апеляційної інстанції на неможливість поновлення встановленого частиною другою статті 358 ЦПК України присічного річного строку на апеляційне оскарження не є релевантним до обставин цієї справи, оскільки ця норма застосовується до апеляційних скарг, поданих з пропуском строку на апеляційне оскарження. Однак у справі, що переглядалася, хоч ОСОБА_1 і подав апеляційну скаргу після спливу 13 років з дня складання повного тексту заочного рішення, не пропустив строк на його оскарження, який за правилами частини четвертої статті 287 ЦПК України починає відраховуватися з дати постановлення ухвали про залишення без задоволення заяви про перегляд заочного рішення.

За таких обставин помилкове обрахування апеляційним судом строку на апеляційне оскарження заочного рішення з часу складання його повного тексту, а не з моменту завершення особливого порядку оскарження такого рішення до суду, що його ухвалив, суперечить принципу правової визначеності щодо передбачуваності застосування норм процесуального законодавства, не надає відповідачу чітку і практичну можливість оскаржити в апеляційному порядку заочне рішення та може ставити під загрозу конституційне право особи на забезпечення апеляційного оскарження судового рішення.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 грудня 2021 року у справі № 2-4679/08 (провадження № 61-11802св21) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101712121>

5.9. Заява про заміну сторони стягувача у виконавчому листі, виданому на виконання вироку суду у частині вирішення цивільного позову, розглядається у порядку кримінального судочинства

22 грудня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за заявою ОСОБА_1 про заміну стягувача у виконавчому листі.

Суд установив, що вироком місцевого суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду та ухвалою Верховного Суду, ОСОБА_2 засуджено за частиною четвертою статті 190 Кримінального кодексу України (далі – КК України) до покарання у виді позбавлення волі на строк 7 років з конфіскацією майна; ОСОБА_3 – за частиною четвертою статті 190 КК України до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років з конфіскацією майна. Задоволено цивільний позов про стягнення солідарно з ОСОБА_2 та ОСОБА_3 на користь ОСОБА_4 суму відшкодування матеріальної та моральної шкоди. Стягувачем у виконавчих листах, виданих місцевим судом, зазначено потерпілого у кримінальній справі ОСОБА_4, який помер.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився й апеляційний суд, задовольнив заяву та замінив стягувача ОСОБА_4 у виконавчому листі № 232/1378/12, виданого місцевим судом, на його правонаступника ОСОБА_1.

Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду відповідно до пункту 1 частини першої статті 411 ЦПК України та направив справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

ОСОБА_1 звернулася із заявою про заміну сторони стягувача у виконавчому листі, виданому на виконання вироку суду у частині вирішення цивільного позову. Заява подана у межах кримінальної справи № 232/1378/12.

Системний аналіз норм статей 128, 537, 539 КПК України дає підстави для висновку, що повноважним судом, який має розглядати питання про заміну стягувача у виконавчому листі, є відповідний суд з розгляду кримінальних проваджень, який розглядає таке питання у порядку виконання судового рішення – вироку суду, та у разі неврегулювання того чи іншого процесуального питання правилами КПК України, субсидіарно застосовує правила ЦПК України.

Відповідно до частин першої, другої, четвертої, п'ятої статті 15 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» справи в судах розглядаються суддею одноособово, а у випадках, визначених процесуальним законом, – колегією суддів, а також за участю присяжних. Суддя, який розглядає справу одноособово, діє як суд. Визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретної справи здійснюється Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою у порядку, визначеному процесуальним законом. Справи розподіляються з урахуванням спеціалізації суддів.

В оцінці належності складу суду, який здійснював розгляд заяви ОСОБА_1 про заміну стягувача у виконавчому листі, Верховний Суд врахував, що розгляд справи у суді першої інстанції здійснено за правилами КПК України із додатковим

застосуванням правил ЦПК України, оскільки КПК України не містить правил про заміну сторони виконавчого провадження з виконання вироку суду в частині вирішення цивільного позову.

Натомість відповідно до змісту оскаржуваної постанови суду апеляційної інстанції розгляд цієї справи у зв'язку з вирішенням заяви про заміну стягувача у виконавчому листі здійснено колегією суддів судової палати з розгляду цивільних справ за правилами ЦПК України.

Аналіз змісту рішень зборів суддів апеляційного суду, що містяться в матеріалах справи, а також правил КПК України щодо порядку розгляду питань, які виникають під час виконання вироку суду, зокрема про заміну сторони у виконавчому листі, свідчить про те, що апеляційний розгляд заяви ОСОБА_1 про заміну стягувача у виконавчому листі з виконання вироку суду у частині вирішення цивільного позову здійснено неповноважним складом суду – колегією суддів судової палати з розгляду цивільних справ апеляційного суду, що є безумовною та обов'язковою підставою для скасування оскаржуваної постанови суду апеляційної інстанції із направленням справи на новий апеляційний розгляд.

Наведене призвело до розгляду та вирішення зазначеного процесуального питання не у порядку кримінального судочинства, що було б правильним, а помилково у порядку цивільного судочинства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 грудня 2021 року у справі №232/1378/12 (провадження № 61-8211св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102149376>

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за грудень 2021 року / упоряд. правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду/ Відпов. За вип.: суддя КЦС ВС, секретар Пленуму ВС, к.ю.н, доцент Д.Д. Луспеник/ Київ, 2021. 30 стор.

¹**Застереження:** видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua